

Reflexe u Kierkegaarda

Søren Kierkegaard je takřka prototypem myslitele, který se noří svými reflexemi stále hlouběji, a když zjišťuje, že nedosahuje žádného pevného dna, odkládá reflexi a jakoby se vrhá do říše toho, co nelze kriticky myslet, na co je možno se jen prostě resp. naivně (dětsky) spolehnout. Tato jakoby vnitřní rozdělenost či rozlomenost Kierkegaardova myšlení mu znemožňuje se myšlenkově vnitřně (tedy nejen logicky) pevně sjednotit, integrovat své myšlení, aby dalším reflexím odolalo, ale uvolňuje cestu vposledu čemukoli (u něho to bylo křesťanství nebo alespoň něco z křesťanství, ale ani zde se Kierkegaard nikdy nepovažoval a ani jiným nepředstavoval jako křesťan, nýbrž jen jako ten, kdo dobře a přesně ví, co to křesťanství opravdu jest). Právě z tohoto důvodu nelze Kierkegaarda považovat za filosofa, a dokonce nelze ani za použití jeho myšlenek (často cenných filosofémat) jeho filosofii dodatečně rekonstruovat, neboť na základě jeho myšlenek a filosofémat lze vybudovat hned několik filosofii, a to podle toho, jak selektivně si takový interpret bude počínat. Kierkegaard si ovšem v důsledku svého stále dál postupujícího reflektování (a díky němu) i tuto okolnost uvědomuje, a proto se nelze divit, když třeba na jednom místě ve svých denících (VIII A 92) říká, že „neštěstím naší doby je rozum a reflexe“. A jakoby to říkal sám o sobě: „Žádný bezprostřední nadšenec nám už nebude moci pomoci: neboť reflexe doby jej pozře“. Bylo to sice zčásti správné rozpoznání, ale bylo víceznačné, otvíralo nemalé možnosti nepochopení a bylo příliš snadno zneužitelné (Sartre to kdysi skvěle ukazoval na poválečné diskusi přesvědčeného francouzského komunisty s poněkud nerozhodným a možná rozhodnutí neschopným a proto selhávajícím demokratem, jak to popsal ve svých Cestách svobody).

(Písek, 080826-2.)

Reflexe jako „neštěstí“

Kierkegaard kdysi napsal do svých Deníků, že „rozum a reflexe je neštěstím doby“. Na tom sice možná něco je, ale vlastní problém spočívá spíše v oné „době“ než v rozumu a reflexi. Je opravdu lépe se kojít blahou nadějí, než „strašlivou poznati jistotu“? Je lépe nevědět než vědět? A pokud nelze nevědět, protože nelze nemyslet, pak: není lépe „vědět“ něco uklidňujícího, případně potěšlivého, než znát „pravdu“? Dalo by se říci, že vlastně ani nejde o to, zda „vědět“ či „nevědět“, nýbrž o to, zda unést pravdu – anebo zda se pravdě nějak vyhnout, nějak jí uhnout, zapomenout na ni, vytěsnit každou myšlenku na pravdu, nechť poznat a vědět, jak se věci opravdu mají, ale spolehnout se na něco jako na úspěšnou náhražku pravdy. A to znamená: vrátit se k mytickým vyprávěním, která mají jakoby „svou pravdu“, a nestarají se o široké kontexty a případné nesrovnalosti. Tady jde o to, chceme-li se chovat a jednat jako dospělí lidé, anebo dáme-li přednost prodlouženému dětství, které zatím nedbá o jednotu celého života v časovém termínu od-do, a raději na budoucnost nemyslí. Pokud si někdo chce za každou cenu uchovat dětskou prostomyslnost a naivitu, pak může v reflexi vidět velké ohrožení a dokonce neštěstí. Ale pokud se někdo pevně rozhodne se rozloučit s báchorkami, iluzemi a jakýmkoli myšlenkovým „opiem“, tj. pokud svěří svůj život i svou mysl Pravdě, kterou nemá ve své moci, ale pro kterou je ochoten se vzdát sám sebe, nemůže v žádném případě vidět v reflexi neštěstí – leda v

reflexi špatné, vadné, mylné, v reflexi špatně prováděné. A pomoc proti takové špatně prováděné reflexi nevidí ovšem v tom, že by se reflexi určovaly a stanovovaly nějaké meze, které by nesměla překročit, nějaké tabu, která by dovolovala reflektovat jen v některých směrech, ale nikoli v jiných, nýbrž bude spoléhat zase jenom na reflexi, na další, hlubší, zásadnější a pečlivější reflexi, která jediná dokáže nejen najít chyby v reflexích chybných, ale odváží se hledat nová řešení, aniž by si zakazovala cokoli jiného než nevědomé a nevzdělané opakování reflexí chybných a jako chybné již odhalených.

(Písek, 080827-1.)